

Батан Юрій Дмитрович

НУ «Одеська юридична академія»,

аспірант, кафедра

загальнотеоретичної юриспруденції,

фахівець 1 категорії науково-дослідної частини

ПРЕВЕНТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ВИБОРЧОГО ПРАВА

Як підтверджується соціальною дійсністю, краще вчасно запобігти будь-яким негативним явищам, ніж потім рятуватися від них і боротися з їх наслідками. Це і дієвіше, й ефективніше, і потребує менших людських і фінансових ресурсів. Дане твердження є слухним і стосовно правової матерії. Хоча традиційно превенція вважається складовою лише кримінальної юриспруденції, останнім часом усе частіше визнається її загальноправовий потенціал. Дана розвідка показує відображення превентивного механізму на такій підгалузі конституційного права, як виборче право. Вже самі *вибори є превентивним механізмом* — однією з їхніх цілей є запобігання узурпації влади, незмінності еліт. Водночас виборче законодавство й особлива (порівняно з іншими публічно-правовими процедурами) деталізація виборчих процедур є *превенцією від сваволі* органів публічної влади під час кожної стадії проведення виборів, і *порушення* виборчих і споріднених прав і законних інтересів.

Варто наголосити, що превенція є саме механізмом (багатоаспектним явищем); поодинокі окремі елементи механізму або навряд чи матимуть превентивний ефект узагалі, або цей ефект матиме неналежний вияв. *Елементами превентивного механізму є*: 1) превентивна мета; 2) норми, спрямовані на її досягнення; 3) суб'єкти, які мають реалізовувати такі норми.

1) Більшість дослідників превентивного впливу права іменують його «превентивною функцією права», ставлячи в один ряд із регулятивною й охоронною функціями та не враховуючи, що право впливає певним чином (зокрема, регулятивною й охоронною функціями) задля досягнення цілей. З огляду на це слід визначати превенцію саме як одну з цілей сучасного права.

Предметом превенції (тобто тим, чому саме потрібно запобігати) є не правопорушення, як вважає більшість авторів, оскільки якщо визнати, що метою права є запобігання порушень права, то це буде

істотною логічною помилкою. Крім того, метою права є не лише запобігання тим діянням, які визнані як правопорушення, а саме визнання того чи іншого діяння правопорушенням якраз і має за мету досягнення превентивності. Враховуючи, що основою права є права людини, які виводяться зі свобод, потреб та інтересів людини, то саме вони мають бути предметом превентивного механізму. Також до його предмету слід включити соціальні конфлікти, оскільки, по-перше, запобігання соціальним конфліктам і мінімізація їх негативних наслідків є важливою метою сучасного права, по-друге, соціальні конфлікти самі по собі не є порушенням прав людини, тому їх превенція становить окрему категорію у предметі превентивного механізму.

Екстраполюючи ці висновки на виборче право, *метою виборчого права* можна визнати запобігання порушенням свобод, потреб й інтересів, пов'язаних із виборами (переважно виборчих прав людини, але також й інших прав людини першого і, в окремих випадках, навіть другого покоління), а також запобігання виборчим конфліктам.

2) Виборче право пронизане так званими «нормами-запобіжниками», хоча й переважно не вживає превентивної термінології. Скажімо, принцип публічності та відкритості виборчого процесу, обов'язок виборчих комісій інформувати громадян України про основні права виборців, про порядок заповнення виборчих бюлетенів, надати можливість ознайомитися зі списками виборців тощо, має превентивний ефект стосовно можливості перешкоджання реалізації активного виборчого права громадянина. Прикладом може бути й норма про те, що при транспортуванні виборчої документації секретар дільничної виборчої комісії (ДВК) не може супроводжувати транспортування (для запобігання підбросці першого примірника протоколу ДВК, який заповнено почерком секретаря), печатка ДВК залишається у сейфі, а ключ від сейфа голова ДВК бере із собою (для запобігання заповненню нових примірників протоколів і проставляння на них штампів поза межами ДВК). Дані приклади свідчать про реалізацію регулятивної функції права з превентивною метою.

Неабиякий превентивний ефект має й наявність механізму оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів виборчого процесу та встановлення форм юридичної відповідальності за порушення виборчого законодавства — як конституційно-правової (попередження та скасування рішення про реєстрацію кандидата; дострокове припинення повноважень виборчої комісії та її члена; відмова в реєстрації кандидата, офіційного спостерігача тощо; позбавлення кандидата, довіреної особи, офіційного спостерігача, представника ЗМІ права бути присутніми на засіданні ДВК), так і адміністративної та кримінальної.

- 3) На правотворчій стадії превентивного механізму виборчого права суб'єктами, серед інших, є Головне науково-експертне та Головне юридичне управління Верховної Ради України, Венеціанська комісія, політичні партії та громадські об'єднання, а також, звичайно, Президент України при підписанні законів та Верховна Рада України, яка на підставі науково-експертних висновків та поданих різними суб'єктами пропозицій, має обрати якнайефективніший закон із огляду на превентивні можливості його норм. Особливу роль серед суб'єктів має відігравати Конституційний Суд України. Від правової та політичної культури цих інституцій залежить наявність можливостей для фальсифікацій виборів і виборчих конфліктів.

При правозастосуванні слід відзначити важливість превентивного ефекту від виборчих комісій усіх рівнів, офіційних спостерігачів, громадянських організацій (в Україні найпрофесійнішими є громадська мережа «ОПОРА» та Комітет виборців України), адміністративного судочинства тощо.

Таким чином, слід констатувати неабияку необхідність ґрунтовних досліджень превентивного механізму виборчого права та їх імплементації у правову дійсність, оскільки його ефективне функціонування мінімізує виборчу конфліктність і збільшить імовірність чесних виборів.

Науковий керівник: д. ю. н., професор кафедри загальнотеоретичної юриспруденції НУ «Одеська юридична академія» Н. М. Крестовська.

Безсонова Марія Вікторівна

НЮУ імені Ярослава Мудрого,

здобувач, кафедра конституційного права України

ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ЦІННІСТЬ СУЧАСНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Гуманістична спрямованість державно-владної діяльності через визнання та гарантування прав і свобод людини є важливою передумовою становлення громадянського суспільства та демократичної правової держави. Саме боротьба за права людини, за нові й нові ступені свободи, завжди ставала потужним каталізатором широкомасштабних змін у суспільно-політичному житті тієї чи іншої країни, вела до нового осмислення ролі людини в її відносинах з суспільством і державою. Сьогодні в політичній науці, праві й суспільному дискурсі прийнято вважати, що концепт визнання людини найвищою соціальною цінністю докорінно змінив пріоритети в системі взаємовідносин «людина — суспільство — держава», поставивши на перше місце саме людину. І це не випадково, оскільки, як зазначив В. Гавел, цінність людини більша ніж цінність держави тому, що держава — це творіння людини, а людина — творіння Бога.

Сучасне українське суспільство, на формування світоглядних цінностей якого істотно вплинуло й радянське минуле, змушено адекватно відповідати на різні виклики часу, усвідомлювати свою роль у національному та світовому вимірах, і через власні трансформації йти до становлення й розбудови української держави як демократичної, соціальної та правової. Нормативне закріплення у статті 3 Конституції України людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю визначило й основну цінність самої Конституції, яка є спільною для всіх суб'єктів конституційного права, об'єднуючи і спрямовуючи зусилля всіх учасників конституційно-правових відносин на досягнення головної мети — створення таких умов функціонування суспільства і держави, коли людина, її права і свободи дійсно є єдиною «самоціллю» їх діяльності і розвитку.

Разом із тим, як справедливо зазначає М. Савчин, стаття 3 Конституції вкрай невдало сформульована, оскільки поєднує у собі різнопорядкові соціальні цінності, які забезпечуються юридичним захистом. Такі положення мають